

410 [David Friedländer]

זענד-שרייבן

18

דיא דייטשי יודן

(יא ג' אב ה'תקמ"ח)

ברלין

מין דער קעניגליכן פרווילעגירטן אריענטאלישן בוכדוקרייז

Jud. Germ.

673

ה'תקמ"ח

(1788)

שרייבן

אן מייני מוט ברודר אין דייטשלאנד .

אייני אין העברעישער שפראכי גרוקטי מאראלישי רעדי בטרעפנד .

דיא פֿרנאכעסטיגטי קינדערליהונג אונטער אונס דייטשן
 יודן / מיט טאן זייט לאנגר לייט יערס רעכטשאפט
 אונד נאכדענקדן הויזפֿאטר / איין געגנטטאנד דער ערנסט
 האפטסטן בטרמלעונג . אמן האט גפיהלט וויא גראס דאס
 מיכל זייט / אונד מיט באיהט גווען מיהס זא פֿיל אום
 אעגליך אבלוהעלפן . גזונדי פֿרנוכט / ערפֿאהרונג /
 אונד פֿארליגליך דאס בייאטפֿיל אונזער מיטאליעניטן אונד
 פֿארטוגייטן איטברידר לעהרטן / דאס דער ערשטי טריטט
 לור פֿרבסרונג דער ערליהונג / דורך איינפֿיהרונג איינר
 ריכטיגן אונד דייטליכן שפראכי גטעהן און . דים זייט דיא
 ערשטי נאטווענדיג ברינגונג / אהני וועלכי מלוי אנדרי פֿר
 בעסרונג פֿרגעבנס זיין / אונד ניכט טאטט האבן דירפֿטי .
 דאס אונטער אונס איבליכי יידיש דייטש / אייני רעגלאזוי / פֿר
 שטיאליט / אונד מויסר אונזרס קרייזי אונפֿערטענדליכי
 שפראכי / אימסי גאנץ אבגטאפט / אונד זא וואהל דיא הייליג
 אלס דיא דייטשי אונטערשפראכי מוילף אייני אעטאדיטי ווייני
 אין פֿריהר יוגנד גלעהרט ווערן ; נור אלטראן זייט עט
 אעגליך רען גרונד לזו איינר לזועקאעטיגן אונד פֿרנינעטיגן
 בילדאג דער יוגנד לזו לעגן . ווען דאס קינד / וויא יערד =

אמן * K

אמן איינגעטעהן ווירד / אין דער זאגנאנטן יידיש דייטשן
ספראכי קייני ריכטיגיי בגרייפֿי פֿאן אירגנד איינס דינגי
אין דער וועלט ערלונגן קאן / וויא זאלו עס דען מיס רייֿערן
אלטר נאך ריכטיגן גרונדעלן האנדלן ? נון אבר ברוהן אלזי
פֿרונקט ערקענטיסי / דיא וואהרי גאטטסֿעורכט / מונד
דיא עכטי אמראליטעט מויף קאמרי מונד דייטליכי בגרייפֿי :
מאז קאן מויך אהני ריכטיגיי קענטיס דער ספראכי /
ווערד נייליכי וויסנשאפט פֿרברייטט / נאך גרונדעלי וואהרר
פֿרעמאייקייט מונד עכטר טוגנד אין דיא הערלן דער יוגנד
פֿרעפֿאמלט ווערדן * דא איברדעס דיא הייליגיי טרייפט
דאס עלעמענטארֿע ווערק מונרר רעליגיאן מיט / זא מיט
פֿעלנבאר / דאס וויר אהני ספראכֿקענטיס ווערד דען
גרונדעקסט פֿרטעהן / נאך מיהרי לעהרן בייא דער ערֿ
ליהונג לוס גרונדי לעגן קענן * מונרי פֿרויענליאאר
ענדליך / דיא ליידר ביימנמהי נאך אעהר פֿרנחלֿעסיגט
ווערדן / מונד גאר קיינ רעליגיאן מונד זיטטליכן מונטרֿ
ריכט ערהאלטן / ווירדן בייא דער זייכליהרונג דער ריינ
דייטשן ספראכי מונד איינר דייטליכן מונד פֿרטענדליכן לעהרֿ
מרט נאך אעהר גווינן / דא זיא גאננהייט בקעאן /
קאפף מונד הערלן לז בילדן / מונד דיא פֿעליכטן קענן לז
לערן / דיא מיהנן / אלס דיא ניכט אינדר וויכטיגיי העלפֿטי
דעס מענטליכן גאנעכטס אבליגן *

זא מורטיילטן פֿרניכטיגיי מענר / דען דיא ערליהונג
מיהרר קינדר זייני הערלנס אנגלעגנהייט וואר / מונד
מיהר מורטייל ענטהעלט זייני לז אויסגאמכטי מונד לז זייני
ליכטנדי ווארהייט / אלס דאס דיעלכי ניכט זיך יעדראמן
בייא דען גרינגסטן נאכדענקן העעטי מויפֿדרינגן מונד
זיינגאנג פֿינדן זאלן * אלס דאהער דער נון פֿרעוויגטי
מאזס מע:דלסזאהו זייני אין דער ריקויכט פֿרעפֿערטיגטי
איברזעלונג דער פֿינף ביכר אמזיס (חאטה חואסי תורה)
בקאנט אמכטי / שאפֿלינג דער בעמרי טייל דער נאליאן /
דיאס וויכטיגיי גאנעק מויס זיין הערן איט דעס אייניגסטן

דמאקי

דמקו / אונד לעגט זייט דער זייט דיוס / זאואהל מין
 בטרמכט דער ערקלעהרונג אלס אויך אין ריינהייט דער
 ספרמלי / אונדערגלייכלי ווערק / דער רעליגיעז אונד אמרמ
 לטן ערליהונג זייער קינדער לז גרונדי * זא וואורדן אויך
 דיא פואוואן (תהוים) אויפגנאמאן / אונד ביידו אייסטרעטיקי
 פֿרברין דעס גראסן לעהרר דיא דמקבארקייט אונד
 דיא האלמכטונג דער וועלט אונד דער נאכעוועלט *

יעמעהר אמן טעגליך פֿאן דעס נוסחן דויער איברעזעלונגן /
 אונד דער דאדורך פֿרברייטן אלזאוינירן ספרמלי
 קענטניס איברעזעלונג וואורדי / יע גרעטר ווארד דיא בגירדי
 אעהררי גוטי איברעזעלונגן אונדער הייליגן טריפטן לז האבן *
 עס זינד אויך ווירקליך פֿרטיבט אענער אונדער אונס אויפֿ
 גסטאנדן / דיא זיך אונס איהרי איטברידר פֿרדיהנט אמאן /
 אונד גוטי איברעזעלונגן פֿיר דיא זעלבי פֿראסטאטן *
 פֿריינדי דער וואהרהייט אונד דער טונג פֿארדרן זיא
 טריפטליך אונד אינדליך דא לז אויף ז דיוס / אונד דיא אנד
 זעהנליכי לאהל דער טובסקריבענטן דיא זיך בייא יעדער אנד
 קינדונג איינר זיאן דאזאעטטונג אעלדן / זינד זיהן מין
 בוויי / דאט איהרי ארבייט וואהל אויפגנאמאן ווירד / אונד
 דאדורך ווערן זיא אנגפֿיערט / איהרי באיהונג פֿארט לז
 זעטן / אונד איהרי איטברידר אויף דען וועג דער אויפֿ
 קלעהרונג לז פֿיהרן אונד לז לייטן *

אונדן איטברידן מין בעהאן אונד דען עסטרייטן טטאמטן
 ווירד דאט איטל זיך דורך קענטניס דער ספרמלי
 אויסלובילן ערלייכערט / דא איהר גראטר אונד וויינר אמ
 נמרך דורך דיא פֿראנטאטאטן נאראמל-טון / אונד דיא
 אלזאויני מיניפֿיהרונג דער דייטשן ספרמלי / זיהן נאך אעהר
 גלענהייט גיבט / אויף דיוס וועגי דיא זעניגי קענטניסי לז
 עראנגן / דיא יעדס טונגהאפטן אענטן אונד נילזיכן בירגר
 נאטהווענדיג זינד * אונס זא פֿיל אויפֿמאלונדער אונ דיא ער
 שיינונג זיין / דאט גראדי מין בעהאן אונד לזאר מין פֿראג
 מין אמן אויפֿטריטט / דער ניכט אלזיין דער פֿרונקט אונד

אלך וויסנשאפטן אהני אויסמהאי / דורכגעהנדס מין איינער
טריפט / דען קריג אנקנידניגט ; זאנדן דען איברזעלן
בוזנדרט / דאס גהעמיגסטי פֿרדמאזאונגס אורטייל ספריכט
אונד זיא / וויא איך מין דער פֿלאַג אַנפֿיהרן ווערדי /
מויך דיא נידריגסטי אַרט פֿלֿוכט אונד טיאפֿט *

ער ערקלעהרט דאס איברטרעגן אויס דער הייליגן ספראַצ
מין מיני אנדרי / פֿיר דיא גרעסטני זינדי דיא נור
בגאנגן ווערן קאן / וויא ואן אויס דער בלסן אַזיני דעם
אינהאלטס דינר רעדי טאן טויסן ווער / דיא / ביאליפֿיג
גזאגט / מין גרייסטן האלבערן אַבגאַסט מינט / אונד
איברזעלט זא וויט :

„ דער פֿרפֿאטר ספריכט / דאס איזט דיא זעהרי פֿאן
„ דעס טאדן דעם אַנטטקנדן אויסזאגט / דערזעניגן
„ דיא אויס דעס העברעיטן מין אנדרי ספראַכן איבר
„ זעטן / אונד דיא וואהרהייט געהט פֿרלזן ** *)

דא איך נון זעכר דיא אכטייליכני זינדי באַאנגן / אונד
דיא גבעטי דער יודן מיס יאהרי פֿקט"ו איברזעלט
האבי / זא האַטי איך עס פֿארליגליך פֿיר מיני פֿלֿוכט
דיא איר אבליגט / דעס טוגנדעהררס איינזג אונד גרינדי
בקאנט לואאַכן / אונד איך איינר זיטאיברזעלר אונד איטווער
אַלזונטהאן • ניכט טוטא דעסזעניגן / ווייל איך דען
גראבן זילאמן פֿאך דעס אַאנט פֿירכטי ; דען איך
איטטי איינר זעהר עלענדן בגרין פֿאן דעס גיטיגן טעפֿער
אונד ערהאטר אַלזר דינדי / אונד פֿאן דעסן גרעכטיגקייט
האבן

(* דער טיטל דער שריפט הייסט : עולת צבור ארד בראנדאפֿער
דער גמיינדי , אונד איזט איינטיליך אייני זאמלונג פֿאראליש
דען , דיא ר' אלעזר פֿלעקלש , פֿארמאלינד אברדאבנר אין קאנעטין
אונד דער סאלינד אברזיריסט אין פֿראג , גהאלטן אונד נונטעהר דורך
דען דרוק בקאנט מאכט *

** (ערשטר טייל זייני 12)

האמן ווען איך גלויבן קענטי / דאס ער דער בעזאמטהיגקייט
 מירגנד איינס מענטן לו גלאזן דיא ארדנונג דער נאטור מוזא
 קעהרן / אונד נאך איין אנדרס זיגער גטעפסי אעהר עלענד
 אמאן וויררי ז דען אום ניכט דאס גטעפן / קרמק אן גייסט
 עדר קערפר אונד אומא עלענד זיין / דאס זיין געבנמענטן
 פלונן אונד פרווינטן קאן ? זאגערן איך האבי אים דויר
 בקאנטאמלונג קייני אנדרי אביזט אלס אייני איטברידר מויפ
 מערקומס לו אמאן / אונד זיא לו ריכטרן אויפלוארדרן /
 דיא וועלט אמא זיך איברלייגן / אב דען מויך ווירקליך
 דיא זיגרי זא גראס אונד אבטייליך זיא / דאס איך אים
 דען איברייגן איכרעלרן אום דעס טוי דעס לעבנס /
 זיא דויר אמן אמס דראהט / אויסגלעסט אונד וויר
 אינסגאמט עוויג פֿרדאט זיין ווערן . *

נימאנד אבר גלויבי / דאס דיא שטימא זיינס איינלן
 אמנס / דער איר / אונד פֿראוזהטליך מויך דעס
 גרעסטן טיין איינר לער / גאנץ מונקאנט איזט / לו
 פֿרעכטליך זיא אלס דאס אמן מיהרר עפעטליך ערוועקן
 זאלנטי ; דען דוים אמנס שריפט איזט אים (הסמאה)
 ביאפאל אונד ערלויבט פֿאן אעהררן רלביגן דער גרעסטן
 יורן גאיינרן גדרוקט . דוים אז דאך איין גימטיגס פֿאר
 אורטייל פֿיר דען אמן אונד זייני רעדי ערוועקן / אונד ווירקליך
 פֿרדיהן דיא גריידי ניכט איגער אלס דער פֿארטראג אונד
 טטיהל אלזי מעגליי מויפערקאמאקייט .

איך האוטי עם מויך פֿיר נעטיג אייני / אונד לומר דיא
 ערטטי / הסבמה דעס אנדראבינרט רבי יחזקאל
 לאנדוויא / דען אייני איטברידל טמן מוים דער פֿארטרעפֿליכן
 טריפט

* עבנדאוועלכט זייסי 13 . מאן זיהט היר אללצורייטליך דאס
 דיא אבוטט זאלכר פאלקס לעהרר איינציג אונד אלליין איזט דאס
 פינקטן אויפקלעהרונג דאס אונטר אונס צו גלענצן אנפאטן צו פרלעשן .
 אונד אונס ווירר אין יעני פינסטרעס צוריק צו פרוועקן , אין וועלכי אונס
 עלענד אונד אברגלויבן ווארפן האבן .

טריפט * איינס ווירדיגן פריינדס דעס העררן האפראט
 (ארדני) הערץ קעגן / איברזעלט לו ליפרן / אום אלוי
 גהעריגי אקטן טטיקי פאר אויגן לו האבן / אונד דעסטא
 בעסר איבר טטיל / גרוזעטלי אונד גיינונגן אונד
 טונגדעהרר / פיהרר דעס פאלקס אונד גאטטס געהרטי /
 אורטהיילן לו קעגן .

איבריגנס איזט אייני אבויכט ניכט דען ראכבי אלעזר
 פלעקלש פערואלדן לו ווירלעגן / אדר דעס
 אורטהיילן דער לער פארלונגרייפן ; זאנדרן איך געבי נור
 אייני גטרימי איברזעלונג דעסיעניגן טיילס דער אמראליטן
 רעדי / דער איר אונד אנדרן איברזעלן דיא עוויגי פרא
 דאזאניס דראהט / אונד דענקי : דיס זיא ווירלעגונג גנוג .
 איך בין אויך ניכט אבגנייגט / פאן לייט לו לייט פארטלופמהרן /
 אערקווירדיג טעלן דער ארט אויס העברעאישן ביכרן אדר
 אויך אינליי פרעדיגטן / פאן דערן אויטענטיליטעט איך
 איברפיהרט זיין ווערדי / איברזעלט איטלנטיילן / ווילן איך
 גלויבי דאדורך לו ניטלן אונד גוטס לו טיפטן . וועניגסטנס
 ווירד און דאדורך פאן דעס לוסטאנד אונדער ליטראטור
 זיינן בגריץ בקאמאן / אונד זיהן באורטיילן קעגן . זאלטי
 איין רעדנר / אדר איינר זיינר פריינדי אן זייער טאט
 אנטווארטן / זא ווערדי איך זייני אנטווארט / פאלס זיא מין
 העברעאישער ספראכי ערטיינט / אהני אנטאנד איברזעלט
 דעס פובליקוס איברגעבן .

אבטאן איך נון איבראללן איך אונד אייני איטברידר דיא
 איברזעלר / ניכט פריידיגי / זא ווירד אמן איר דאך זייניגי
 אנטווארטן לו גוטי האלטן / וועלכי טיילס דער טעקסט /
 טיילס דיא ליבי לור וואהרהייט ערפארדרט .

גשריבן אין ברלין ר"ח אדר א' תקמ"חית .

דוד פרידלענדר

* מארקוס הערץ אן דיא הערויסגעבני דעס זאממלרס איבר דיא
 פרייהי בערדיגונג דער יודן .

פֿרֿטטוּ בייַזאָלגן

אפראכאציאן

דער ראבינר דיא דיא גריכטשטעללן אין בעהמן
אונד אונגארן בקליידן , נאטט ערהאלטי זיא !

דער פֿארציגליכע צוערשט , דער אללגעמיין בקאנט איזט
דורך ריף אונד לאב , זיין קאפף איזט שאַרף (אדר
איינציג) אונטער דען בווֿאהרן דער העהי (ז) , גלעהר ,
זאמקייט

(ז) דאס ווארט חד קאן שארף אונד קאן אויך איינציג זייטן /
איך גטרוימי איר ניכט לו ענטטיידן / וויבֿלֿס ווארט דער
פֿרֿעמער מיט זין האטטי / אכטאן בידי גאר קיין פֿרֿעמער
געבן ; דען וואס הייסט / זיין קאפף איזט שאַרף (אדר איינציג)
אונטער דען בווֿאהרן דער העהי ; ווען נענט דער פֿרֿעמער
בוואהר דער העהי ? ער ליהוט דאך וואהל ניכט אויף דיא ענגל /
אונטער וועלכן ער אונטערן רבי זייגליג אדר טארף זיין לעסט ?
איברהויפט אזו איך בייא דיון איברעטלונגן זיין פֿיר אללי
אמהל ערקלעהרן / דאט איך לווֿאהר דיא / דער העברעיטן
טפראכי זייגטהיאליכן רעדנסארטן אונד בילדליכן אויסדריקי
ניכט ווערטליך איברעטלי / ווא אכר דיא רעדנסארט אדר
דאס בילד / דויר טפראכי ועלכט פֿרעאר זייט / אלס לוס
בייאטפיל / שארפי וואסר ; דא אוס איך וואהל ווערטליך
איברעטלי / אוס דיא פֿרעמער ניכט עטוואס אנדרס זאגן לו
לאסן / אלס וואס זיא ווירקליך זאגן וואלן ; וואס אלזא זין
דער איברעטלונג אונפֿרעטענליך איזט / דאס איזט עס אויך
זיך מריגינאל / דאפֿיר זאגן איך גוט / זאכפֿרעטענדיג
קעגן

והמקויט האנד ווירדי שטייגן אין איינס הארמי אויף /
ער

קענען זיך דאסאן ביא געגנאיינאנד דער האלטונג דעם אריגינאלס
איט דער איברעטלונג איברלייגן .
אמן ווירד אין דער פאלי ניכט אלליין אויף זאלכי פריעאדי אונד
אונפרטענדליכי בילדליכי אויסדריקי / זאנדרן אויך אויף
טעאלן טאמסן דיא פלאטטרינגס גאר קיינ זין געבן / אונד
גאר קיינ גדאנקן ענטהאלטן ; אויך דיוס איזט אבר
ניכט אייני טולד / זאנדרן דיא טולד דער פרימאסר . דיא
ספראכי דיא אונזרי ניימרי טריפטטעאלר טרייבן (אייניגי
וועניגי וואקרי אעננר אויסגאמאן דיא אייני איטברידר קענען
אונד טעטן) איזט מיין איטאמאט פאן העברעאייסן קארעישן אונד
ראביניסין ווערטן אונד רענסארטן / דיא אמן איינגליך גאר
ניכט ספראכי נענען קאן . ניאט אמן נאך דאלדראט זיא גאייניג
זיך האלבפערוי אויס דער הייליגן טריפט אויס דעס תלמוד אונד
אויס דעס זהר / אויף דיא ווירדייניגסטי ווייני לואאמאן
טטאפפאן / אונד אהגי גטאאק אונד ארדנונג פריבירן / זא
קאן עס ניכט פעהן / דאט זיא זעהר אפט גאנץ אונפרטענד
זיך ווערן איסן . ניכט לז גדענקן דאט זיא אוק איהרן טייל
לז ווירלן / גאייניגליך פילר אנטפילונגן / אונד טענדלנד
ווארטפילי זיך בפלייסן / וועלכט פאלאענדס דאס גאנלי
ווירליך אונד אונגאנעהס אאכט . זיך ווערדי אונטן בייא
ספילי דאסאן אנפיהרן .

עס לעסט זיך זייכט אבעהן / דאט אין איינס זאלכן פארטראגי /
קייני לאגיטי ארדנונג דער גדאנקן טטאטט פנידן קאן /
אונד זא איזט עס אויך . אמן פרויסט דייטליכקייט / ארדנונג
אונד לואאנהאנג / יא זאגאר גראמאאטיטי ריכטיגקייט
דורכגעהנדס . דער טאדי דער דארוך פראוראכט ווירד /
איזט אונטערייבליך . אמן ווירד גוועהנט ווארטי לז לען דיא גאר
קיינ מדר איינ אונריכטיגן / האלבואהרן / טיף אויסגדריקטן
גדאנקן ענטהאלטן . אמן גלויבט עטוואס לז לען אונד האט
איסן

ער יאזום דאס ליכט דער פֿר טריבנן / דער הייליגני
ישראלים

מיט גרוני ניכטס גאון • דאהער ווירד דער נייארן ספראמי
 אט רעכט דער פֿארוואורף גאמכט דאס זיא גלייכזאס אייני
 טאליסאמיס קראפט בויטלי אלן מוזין לו פֿרבערן / דיא
 פֿרטאמנדלמיסטן זעלי בקעאן דארין איין טיאאר פֿאן פֿר
 טענדליכקייט / דיא זיא אין יעדן אנדרן ספראמי ניכט האבן
 ווירדן • דיוס קאן ניכט בעסר מינס ליכט גסטעלט ווערדן אלס
 ווען און דער גלייכן טעאלן אויס דען נייארן טריפטן איברזעלט /
 אסרען גלעגן דיא פורפֿר לאפפן דיא און אויס דער הייליגן
 טריפט גריסן זעאטויך הערפֿאר אונד דער אראזעניג גראנקן
 דעס טריפטסטעאלרס טעהט פֿאן זיינס טאוק ענטקליידט /
 אין זיינר ערבבראליכן נאקטהייט פֿאר אלל וועלט אויגן דא •
 ווען עס אונטר אונטר יונגן אענערן זא וועניג גיכט / דיא
 זיך מיט דייטשן / דייטויך / פרעליס / אונד אט אנאוהט אויס •
 דריקן קעגן / ווען זיהר טטיל גאייניגליך טוולמטיג אונד
 אללי זיהרי פֿעריאדן פֿרטרויבט זינד : זא גטרוימי מיך איר
 לו בהויפטן דאס ניכטס אלס דיני זענערייטן זיהרן גטאק זא
 פֿרדערבן • זיהר דייטער טטיל גלייכט דעס העכרעמיטן /
 בארד מיט דיא ספראמי בייא דען גרינגֿפֿיגסטן דינגן ערהאבן
 אדר פֿילאעהר טוולמטיג / בארד מיט זיא פֿאן זיינר אונאמיס •
 טטעהליכן ווייטטוויפֿיגקייט / בארד קורן דונקל אונד רעטול •
 האפט / פֿאללר זיקקן / אונד זעהי פֿרבינדונג • דיוס
 זענטרי פֿארליגליך דאהער / ווייל דיא דייטטי ספראמי קיינר
 זאלן זענגי פֿאן ווארטטפילן פֿעהיג מיט / אלס יענס גאענגסט
 פֿילר ספראכן אונד אידיאמן • דאהער וואס דארט נאך
 איין טיינבארס באנד לויטן באריף אונד באריף האט / קאן
 עס זיך ניכט האבן / אונד און בארייפט אלע ניכט וויא דער
 פֿרפֿאר / ווען עט אויך נור דער פֿרפֿאר איינס האנד •
 אונגס בריפס מיט / פֿאן זיינס זאטלי אויף דען אנדרן גקאואן /
 אונד גלייכזאס איין ספרונג גוואגט האט דעס דער זענד גאר
 ניכט פֿאלגן קאן •

ישראלים (1) אונד דעסן ליכט , אונזר לעהרר , דער גרעסטי
זינר צייט , דער רבי יחזקאל , פֿירשט דער לעוויטן ,
דער עוויני זיין זיני הילפי , דער פֿרפֿאסר דער בליבטן
אבהאנדלונגן נודע ביהודה א' ז' וו' :

די א פ ר א ב מ ל י א ה הן (הסנמה)

דיא לעהרן דעס רבי אלעזר זינר גראס אונד ריין , ער
איזט שארףזיניג אונד גלעהרט , ויין עם אים
תלמוד , זיין עם אים פֿרשטאנד : ער האט זיך גזעמטיגט
מיט פֿלייש דעם גזעצם : דאס גזעץ איזט זיני בשעפֿ
טיגונג , זיני וויזהייט ערשאללט ליט , ער האט דאס
גליק גהאבט זעלבסט צו לערנן , אונד פֿארטרעפֿליכי שילר
צו בלעהרן , דיא רינגס אום זינגן טיש אין זינגס הויז
זיטצן , אונד אום זינגס ברונגן זיסי אונד שארפי וואסר
פֿרינקן ; ער איזט מיין ווירדיג אונד אינגטליכר שילר ,
דער לעהרר , דאס גראסי ליכט , דער אויסרארנטליכי ,
דער אויך צום פרעדיגן טויגט (2) דיא עהרי דעם ראבי
אלעזר

נאך אלס וואס איך פֿאן דעסן גראסן הויפֿן העברעזיטר טריפט
טטעאלר נייארר לייט , אונד פֿאן איהרס פֿארטראגני גאגט
האבי , וואס איך דעננאך גסטעהן , דאס ר' אלעזר פֿלעקט
זעלבסט , נאך ניכט דער טלעכטטי זיין . וואן אורטהיילי
נון פֿאן וועלכר בטאפענהייט דיא אנדרן זיין איסן !
(1) דער אויסדרוק הייליג ישראל , ווירד אין דער גאנצן הייליגן
טריפט נור פֿאן גאט גברויכט , אונד איך גלויבי ניכט ,
דאס דזר טיטל איינס מענשן אהני לעמטרוג בייא
גלעגטווערדן קאן .
(2) איס טעקסטי טטעהט , וטוב נמי לדרשה ער טויגט
אויך לור פרעדיגט .

אלעזר פלעקלש אויס אונזר שטאדט , דער פאן זיינר
 יונג אן כויד בדיהנט האט , אונד אויף דער האהן שולן זא
 וויא ביים אורטייל שפרעכן כויר פילי יאהרי צור האנד גוועזן
 עם איזט מיט גאטטס הילפי איהם גנליקט דאש ער פאלל
 דעם גייסטס דער וויזיהייט גוואררן (1) . איך לעגטי אויך
 ביירי העגדי אויף איהן , אונד ער ווארדי אויפגנאממן צום
 רבי אונד ערשטן רעכטסלעהרר אין קאנעטיין (2) . דא
 פרווילטי ער אונדפעהר פיר יאהרי , בקאם אבר לוסט נאך
 אונזר

(1) עם טיינט דאט לעהרר אונד טיהאר גאר קיין בגרין פאן
 בטיידנהייט האבן , דא זיא זיך געגנייטיג דיא אונד
 גאעסמנטן (אכטפריי זא מיס אנגזיכטי דעס פובליקאוס
 אאכן . פרווילן ! נענט דער טיור יען / דען הייליגן ישראלס
 אונד זיין ליכט / זא קאן דינר איהן דאך ניכט וועניגער אלס דאס
 נראסי ליכט / אונד דען און נעגן / דער דורך אויפגעגאנג הייליגער
 העגדי פאלל דעם גייסטס דער וויזיהייט גוואררן . ניכט לז פרגעסן
 דאט יענר זיך לז גלייכר לייט לז דעס געטטליכן און אאכט /
 דער דורך העגדי אויפגעגאנג / גייסט דער וויזיהייט אויף זיין
 טיור אויסגיסט . וואס פיר איברטריכני / אלזי גרענלין
 איברטרייטנדי אכטפעהרעבונגן / דיא קיין און פאן אירגנד
 איינס גפיהל אהני טאארעטהי זאגן ארר הערן קענטי ! לז
 איהרר ענטטלדיגונג און און גלויבן דאט זיא בייא דער גלויבן
 פראזען גאר ניכטס דענקן / זא וועניג אלס דער רבי אעזר
 דא בייא גראכט האט אלס ער זיך אויף דעס טיטלאלאט דען
 קליין אונד דען פרשטימלטן נענט (אלעזר זערא וקטעיה הכותב
 בדמעה) דער אין טרעהן אדר מיט טרעהן טרייבט ; דאך
 אבר זיין בוך אויף איינס באגדרן טיטל זא בענענט :
 אספר דעם צווייטן מאנאט , דאס איזט דיא צווייט קוועללי פאן דען
 קוועלף קוועלן דעם לעבעדיגן וואסרס דער עוויגן גליקעליגקייט .

(2) קאנעטיין / מיס טעקסט טעעהט גוטיין .

אונזר שטארט , אינר שטארט פֿאלר ווייזן אונד גלעהרטן
 צירוק צוקעהרן - היר ווארדי ער אויפנאממן , איינר פֿאן
 דען בייאויטצן דעס גראסן גריכטס צו זיין , אונד דאס איזט
 אויך היר זיין גשעפט . איין פֿרדיהנסטליכס גשעפט , דיא
 גועצלעהרי דורך שארפֿזין אונד אויף שארפֿזיניני ווייז
 אויסצוברייטן , אויך האט ער בשטימומטי לעהרשטונדן אים
 תלמוד אונד אין דען רעכטס , לעהררן . דא ער אבר אויך
 אין מאראלישן רעדן זייני האנד אויסגשטרעקט דהאט , ער
 איזט איהר גלאנץ אונד איהרימאיעסטעט (x) , מערהרטן
 זיך

(x) ויען כיגס בדברי אגדה , ירו הדה , הוא הדרה והוא הודה
 דיני גאנץ זינלאזי טטעללי איזט איס טעקסט אין קליין
 גרייאטן זא גנאנטן האלבפֿערן . אייני ארט פֿאן רעדעליראטהן ,
 זואפֿאן אמן בייא זונדן גוטן פֿארטרעפֿליכן טריפטטעלרן ,
 אונד בייא קיינר אנדערן נאזיאהן זא פֿילן איר בקאנט איזט ,
 ניכטס ווייס . ווען עס טאן אן אונד פֿיר זיך אייטרסט לעכרליך
 איזט , איטן איס פֿראזיסן טטיל , אונד אין איינר אפראבאציאהן ,
 אויף גרייאטי טטעלן לז טטאסן , זא האט עס אויך דיא
 איבראזיס נאכטהייליגי פֿלאגי , דאט דערגלייכן טריפטט
 טטעלר זיך אויס נאהט אונד אוק איינן רייסן לז ערהאלטן
 דעס ערטטן בעסטן ווארטט בדיהן , עס זאג זיך לזס גדאקן
 טיקן אדר ניכט טיקן , ווען עס נור קלאפט אונד רייאט .
 דיום אייטמן דעס פֿרפֿאסר היר בגעגנט , ער ברויכטי איינן
 רייסן אויף אגדה , אונד נאך לאנגס זוכן פֿאנד ער ענדליך
 הדה , זונדקיארט אב אמן וואהל זאגן קאן , אין מאראלישן רעדן
 דיא האנד אויסשטרעקן אדר אויפהעבן , אדר אביעאמהלס איין
 מענט פֿאר איהס דיון אויסדרוק גברויכט , זעלט ער עס
 גטרמסט הין . דער לעזר זאג זעהן וויא ער פֿערטיג וויר , הדה
 אונד הודה קלינגט ווידר לזאזאן , אלזא זעלט ער אויך :
 הוא הדרה והוא הודה , ער איזט איהר גלאנץ אונד מאיעסטעט ,
 פֿרייליך

זיך גראסי הויפן , אונד מאכטן איינן בונד פֿאַן איהם טעגליך
 מאראלישי רעדן אין פֿרוזאממלער גמיינדי צו הערן , אללי
 לויפן צו איהם וועגן זיינס רופֿס , דאס אהר דאס איהן פֿד
 נאמנון

פֿרײליך מיט דאס וואהרר אונזן , איס העברעיטן אונד מיס
 דייטטן , אבר דאפֿיר זינד עס טעני / ליבי / האניגייט רייזי .
 דאס ווארט הרה קעאט איין מיינליגס אמהל און יטעי (י"א
 ח') אין דער געטטליכן בסרייבונג דעס גאלדן לייטאלטרס
 פֿאַר , ווא עס הייסט :

שפילן ווירד דער זינליכט אויף דער נאטור שלופֿף לאך .
 דער ענטוועהנטי ווירד אויף באויליסקן העהלי זיין הענדן העטן (הרה) .
 ווא דאס הרה פֿאַן איינר אונגאויין גראסן טענהייט מיט , אונד
 דאס טפילן דעס קינדס אמהלעריט אויסדריקט . אויס דויר
 ערהאבן בסרייבונג האט נון דער הערר אפראובאליהנס
 טרייבר דיין אוויקאליטן אויסדרוק גאזאאן , אונס איין עלענדס
 אהרן גקוינגל לז בוירקן . דאס זינד דיא פֿריכטי דויר בונטן
 פֿראיטטן טרייבארט , אויף וועלכי זיך אמנכי נאך פֿיל לז
 גוטי טוהן . אשהררי דער גלייכן טעאלן ווערן דעס לענד
 דער אונזרי נייארי טריפטטעאלר איט אימיגר אויפֿאערקאמא
 קייט בטראכטן וויל , אויף אלן זייטן אויפֿטאמטן ; אונד זיך
 ווירדי נאך פֿילי אויס דען אייניגן אקטאפֿייטן דויר אויבר
 זעטלונג אנפֿיהרן , ווען עס דער איהי פֿרואהנטי , זאלכן
 גרילזאהפטן ספרמלאונריכטיגקייטן אויף דיא ספור לז קאמ
 אן . אייגנטליך וויל זיך איט דויר אויסגפֿיהרטן טעאללי נור
 בוויין , דט דיני העררן , דיא העברעמיטי ספרמלי , וועלכי
 זיא דאך איהרי הייליגי אונטערטפראכטיגענטן , דיא אלזי אנדרי
 פֿרדרענגן זאלל , ווערר קעגן נאך פֿרטטעהן . אויך ווירדי
 אירט איין לייכטט זיין לז בוויין , דאט זיא דיא גרעבסטן טייטלר
 געגן דיא גראמאמטיק כגעהן , אבר עס מיט לייט פֿאַן דער
 שפראחי אויף דיא זאגן לז קאזאן דיא זיא לעהרן :

נאממן בצייגי עם 1) , אויך איזט זיין רוף ברייטס פֿעסט
 גועצט , דורך זייני שריפט , בראנדאָפֿער דעם נייאַ
 מאַנדס (עולת חרש) דיא ער אים יאָהר תק"מה צום
 דרוק בפֿערדרטי , זייני גארבי שטאנד אונד ריכטי זיך
 אַויף 2) , אונד דיזירעדן זינד אללר אָרטן וואהל אויפֿ
 גנאממן . נון באַטן איהן פֿיהלי , עד מעכטי דאך אברמאהלס
 זייני שטראפֿרעדן דרוקן לאסן , אונד זאגן : פֿעהלט דיר
 עטוואס אין דיינס הויז 3) . אום דען וויללן דער ביטטנדן
 צו ערפֿיללן , געבי איך אלזא מייני אפראבאציאן אום איהן
 צו אונטרשטיצן , אונד זאגטי : לאס דייני קוועללן אויס ;
 שטרעמן , דען אַויף דייני ערשטי רעדן שטיממן אללי אין
 אַללגעמיין בייאפֿאל איין . איך האָפֿי אויך דאס וואקרי
 מעננר דיא גאטטס פֿורכט אים הערצן האבן , דיך אונטר
 שטיצן ווערדן , אינרעם זיא דייני ווערקי מיט פֿאללס
 געלדי אן זיך קויפֿן . דער קויפֿר ניבט געלד אויס אונד
 ניבט לוסט אַיין 4) . דייני זיסן ווארטי ווערדן אַין זיין
 אַגערס שליסן , ער ווירד צו גאטט זיך ווערדן אונד זיינן האנדל
 אונד

- 1) צייני עם איך זעני ותעידה מיך טעקטט טעעהט ותעודה
 וועלכט היר קיין זין האט .
 2) אבראמהלס מייני בילדזיני רעדנמארט דיא נור היר
 טעעהט אום זיך מוין דיא יאהרסלמהל תק"מה לו דייאן .
 ווירקליך זעהר זיננרייך , בשנת תק"מה , אלומתו
 ניבבה וגם קמה .
 3) מייני רעדנמארט מוים דעסן תלאוד , דיא מיך היר ניבט
 מללוענדן ווייט .
 4) איין ווארטטפיל בקף מונד כוסף , מיברינגט ווער דעסן
 העררן פֿרפֿאסר זיין ווערק איט פֿמאָס געארי חב
 קויפט

אונד וואנדל פֿרבעסרן • ווער דעם העררן פֿרפֿאסר וואהל ,
 טאהטן ערצייגט ווירד צו גראסר גליקועליגקייט גלאנגן אונד
 (זיין גשלעכט) ווירד צו טוויגן אונד צעהן טוויגן זיך
 פֿרמעהרן , אונד נאך אים העכסטן אלטר בליהן • דיס
 זינד דיא ווארטי דעסיעניגן דער צור עהרי דעם גועטצם
 אונד צור עהרי דער גאטטספֿורכט שרייבט •
 אין פראג י"א שכט תקמ"ז

יחזקאל סג"ל לנדא

לוייטי ביאלאג

אויסצוג אויס דער מאראלישן דערי (עולת חדש השני דף י"ב) •

אזינגאנג אדר אנצייג דעם אינהאלטם

דער פֿרפֿאסר שפֿריכט , דאס איזט דיא לעהרי פאן דעם
 שארן דעס אנשטעקנדן אויסזאטצם , דעריעניין דיא
 אויס דעם העכרעאישן אין פֿרעמדי שפראכן איכר ,
 זעטצן , אונד דיא ווארהייט געהט פֿרלאהרן •
 בייא דויר גלעגנהייט וויל איך אייני משנה אים מאראלישן
 זין ערקלעהרן • זיא לויטט אלזא •

**אללי הייליג שריפטן רעטטיט מאן פֿאר פֿיארסגפֿאהר
 אס**

קויפט , ווירד זעהר גליקליך זיין , זיך צו טוויגן אונד זעהן
 טוויגן פֿראעהרן , אונד אים העכסטן אלטר בליהן • וואס
 דאס פֿיר אייני טריפט , וואס דאס פֿיר מיין פֿארטרעפֿליכר
 און זיין אום ! איך מיזי אייני זעורן אייני טעטלי דרום צו
 איברזעטן •

(אם שבת) מאן מאג זיא לעזן 1) אדר ניכט לעזן 2) .
 זיא מעגן אויך גשריבן זיין אין וועלכער שפראכי עס זיינען ,
 ערפארדן זיין אויפבוואהרונג . ווארום ווערדן זיא אבר
 ניכט גלעזן ? ווייל דים פאם בוכן דער שוהלי אברהאלטן
 ווירדי 3) .

דאס ערקלעהרי איך זא : אללס וואס אין העברעאישער
 שפראכי גשריבן איזט רעמטיט דיא מעגשן פאר
 פייארסברניסטוי , דאס הייסט פאר אונגליקספעללי , וועלכי
 אויך פייארסברניסטוי הייסן , אונד דאס איזט פייאר פאם
 הימכול , (זא בריהנט זיך דער תלמוד אין בבא קמא דער
 אויסלעגונג בייא דעם פערז כי תצא אש ווען פייאר
 ענטשטעהט דאס הייסט ווען אונגליקספעללי ענטש
 שטעהן , אונד דארום הייסט עס אויך איסטעקסט מצילין
 אותן (דאס הייסט) דיא הייליגי ביכר רעמטן דיא מעגשן .
 מיינטי עס דיא משנה נור אים גוועהנליכן פרשטאנדי , זא
 ווירדי זיא נור מצילין אלליין גזאגט האבן . מאן מאג זיא
 לעזן אדר ניכט לעזן . דאס הייסט , מאן מאג דאמיט
 בשעפטיגט

- 1) זיא לעזן הייסט , אס שבת גברויך ראפמן אמכן / אונד
 דאס זינד דיא תורה אונד דיא נביאים דיא מין דער
 זינגאמגי גלעזן ווערדן .
- 2) זיא ניכט לעזן הייסט , אס שבת קיינ גברויך ראפמן
 אמכן , אונד דאס זינד דיא כתובים וועלכי אמן אס שבת
 ניכט לעזן דארף .
- 3) דיא מוטן פלעגטן נעאויך אס שבת דיא לעהרן דער
 זעריאמיאל גייעט עפענליך פארלוטראגן , אונד ראפמן
 ווירדי דער גייני אמן דורך דאס אנגעהאי לעזן מין
 כתובים אבגהמוטן ווערדן זיין , דעספאלס ווארדי מיהק
 דאס לעזן מין כתובים גאנץ פרכאטן .

בשעפטיגט יאָדער ניכט בשעפטיגט זיין • אונד אַבשאַן זיאַ
 אין אנדרן ש פראַכטן גשריבן זינד (1) בלייבן זיאַ דאָך אין
 איהרר הייליג קייט , יאָבד גור אין דער ריקויכט דאש זיאַ
 אויפבוואהרונג ערפארדן , אונד מאן זיאַ קיינס עפפנטליכן
 ארטי אויסעט צן דארף • אונד ווארום לייט מאן זיאַ ניכט
 ווען זיאַ אין פריעמדר שפראַכני גשריבן זינד (2) ? דארויף
 אנטווארטט דיא משנה : דאמויט דיא שולן ניכט
 פרוימש ווע דין , דאמויט מאן זייני גאנצי לעבנסצייט
 ניכט

(1) אַזא וואר לור לייט דער אטנה אויך טאן דער אנטטעקדי
 אויסזאטן אויסגבראכן / דאט אמן דיא הייליגן ביכר און
 אנדרן ספראכן האטטי !

(2) דער פּרעסער פּרעפּעטט היר אפּבאָהר דען טעקסט •
 אמן זייהט וואהל דייטליך גנוג / דאט דיא פראגידער אטנה
 אויף כתובים , ניכט אויף איברועטלונגן געהט •
 טאן דיא באטי אידעדען ווארטן דער אטנה / דיא אייני לערי
 אמיאל פרארדונג ענטהאלטן / אייני אמראזיסן זין אונט
 לואנגן , זייט איבראמיס ווידרייניג אונד אבגטאקט • ווען
 יבאמיד לוס בייטפיל זאגן וואלטי : דער אבריקייטליכי בפעהל
 " דאט דיא גאלטוועכטר בייא ענטטעהנד פייארס •
 " גפאהר אינ'ס הארן טאזאן / אונד פייאר רופן זאלן " •
 האבי אויטר דעסן גוועהליכן זייני / דען אמן איט דען ווארטן
 פריינדט / אויך נאך אייני גהייאן זין • געהאליך / ער ענטהאלטי
 דען אויפטרואג אן דיא פּרעדיגער דער טטאדט : דאש זיאַ אין
 איהרן דען לייט שרייאן זאלן : אונד לואהר ווערי דער גהייאי
 זין פלאגנדראגטעאלט דארין ענטהאלטן : וועכט ווערן פּרעדיג
 דיא איבר דיא זיטטן וואכן / אונד פייאר ווערי ליינשאפט •
 (עס העטטי אירגנדווא איין טריפטטעאלר / וועכט אונד
 פייאר איט פּרעדיגער אונד ליינשאפט פּראַליכן / אונד איינס
 הארן טאזאן הימי דען לייטן איהר פּרברען קייט פארדיקן • אונד

נִכְסֵי מִיט פֶּרַעַמְדֵן שְׁפֵרְאֵן צוּבְרִינְגֵן זֶלְלֵל . ווִיר הַאֲבֵן פֶּיֶר
 אֹנֶס אֹנֶר אֹנְרֵי קִינְדֵר אִין עוּוִינְקִיט נִכְסֵס זֵיס דִיא נֶאמֶט
 נְרִיילִיגִטִי שְׁפֵרְאֵן , מִיט וועלכֶר עֵר הִימְמֶל אֹנֶר עֵרֵרִי
 גֶשְׁאָפֵן . אִין אִיהֶר שְׁפֵרְאֵךְ עֵר מִיט אֹנְרֵן רִיילִיגֵן פֶּאָר
 פֶּאָרֶדֶן אֹנֶר מִיט אִיהֶרן נֶאָקֶאמֶטן . אִין אִיהֶר וואַרֵרִי
 דאָם

דִינֵר יֵעֲמַאד כְּהוּפֶטֶטִי גֵן נִכְסֵי בֶלֶס דִינֵר גֶהוּיִיזִי זִין ווערִי
 אַעגֶליךְ , זֶמֶרֶדֶן דֶס פֶּאָלִינִיִּיִּי דַעפֶּארטִיאַענטֵס הַמְבִי ווִירקֶליךְ
 דִינֵן כֶּעֶהֶל אִן דִיא פֶרַעַדִיגֶר לֹדֶר מְבִיכֶט גֶרֶמֶט / אֹנֶר
 הִירֶדֶרֶךְ אִיךְ ווִירקֶליךְ גֶעֶבֶן . וואָס ווִירֶדֶן דִיא נֶאָכְבֶּאָרן
 לֹ דִינֵן יֵעֲמַאד זֶמֶן ? ווִירֶדֶן זִיא עֵס בִיזִי אִינֶס בֶלֶסֶן
 חֶקֶמֶלֶזֶקן כּוועגֶדֶן זֶמֶן ? — אֹנְרֵס מוּיֶסֶלֶגֶרֶס פֶּאָנֶטֶמֶטִישִי
 עֶרְקֶלֶרֶנֶג דַּעֵר וואָסֶה מִיט בִיזִי ווִיטֶס זֶעֶרֶלִיכֶר אֹנֶר
 אַכְגֶּטֶמֶקֶטֶר . וואָס אִיט זִיא חֶבֶר נֶאָךְ אַעֵהֶר אֹס זֶעֶרֶלִיךְ
 אֹנֶר אַכְגֶּטֶמֶקֶטֶ ? זִיא מִיט מִיט הַעֶלֶסֶטן גֶרֶמֶדִי שַׁעֲלִידִי /
 אִיין וואָסֶרֶס גִיעֶט פֶּיֶר קֶאפֶן אֹנֶר הַעֵרֶן . דַּען וואָס
 קֶאן טַעֲרֶלִיכֶר פֶּיֶר אֹנֶס זִיין / אֹס ווען אַמֵן דַּען אַענטֶלֶכֶר
 טַעֲמֶר זִיא הַרֶמֶב ווִירֶדִיגֵט , פֶּרוּוִירֶט אֹנֶר פֶּרְקִיפֶלֶט ?
 זוען אַמֵן זֶלְלֵי אַכְבֶּרִי גֶרֶמֶדֶנֶטֶלִי אִיטֶברִיטֶט אֹנֶר זִיא
 אֹנְטֶר דַּעס אַמֵטֶל דַּעֵר רַעֲלִיגִיאַן פֶּיֶר אַמֵטֶל פֶּרְקִיגֶט ?
 וואָס קֶאן טַעֲרֶלִיכֶר זִיין אֹס דִיא פֶּאָלֵן דַּעס אַמֵטֶלִיטֵן אֹנְוִינֶט :
 בִּכֶר שִׁטֶצֶן אֹנֶר דַּעֶטֶסֶן פֶּיֶר אֹנְגֶליךְ .

פֶּאָלֶעֶרֶס אִין דַּעס זִין / אִין וואָלֶכֶס אֹנְרֵר אַמֵטֶט עֵס
 גֶנֶאמֵן הַמֶּן ווִיל . ווִיא ? אִיין טֶרֶמֶק אִיט הַעֶברֶעֲמִיטֵן
 טֶרִיפֶטֶן , (נִכְסֵי אִינֶמֶטֶהֶל אִיט הִילִיגֵן טֶרִיפֶטֶן / זֶמֶרֶדֶן וֹר
 אִין הַעֶברֶעֲמִיטֶר טֶפֶרֶאֶלִיגֶטֶרִיבֶנֶר בִּיכֶר) — נִכְסֵי אִיין טֶרֶמֶק
 פֶּאָלֵן / זֶמֶרֶדֶן נֹכַח אִין בּוֹךְ / אִיין עוֹלֶת חֵרֶשׁ אַדֶּר עוֹלֶת צִכּוֹר
 פֶּאָן רִבִי אַלְעֶזֶר פֶּלְעַקֶלֶשׁ ווערִי אִיין אַבִּוִיטֶר דֶס אִיךְ
 קִיין אֹנְגֶליךְ טֶרַעֶפֶן קֶאן ? — דִיין בִּיכֶר שִׁטֶען אֹנֶר רַעֶטֶטֶן
 אִיךְ זֶ אִיךְ אַמֵן אִיךְ דֶמֶיטֶט בַּטַּעֲפֶטִיגֵן אַדֶּר נִכְסֵי בַטַּעֲפֶטִיגֵן /
 אִיךְ

דאס הייליגני גועטץ בוך אין ישראל גנעבן; אבר ניכט וויא
 דאס געגנווערטניג צייטאלטר, דאס נעכטי וויא דיא טאני
 מואכט, אויף שפראכן דער פֿעלקר, אונד דיא אללר,
 הייליגסטני שפראכי, דארין ערקענטניס דעם שעפֿערס איזט,
 פֿאללר ניכט דער וויזוהייט אונד דעם פֿרשטאנדס, מאכֿן
 זיא ניכט איינמאל וויא זייין נאכטויש גרויכט (I) דאס צו
 לעצט

איך אאך דאטיעניגני אויסמיכן וואס אין דין ביכרן טטעהט אדר
 ניכט, דאראן איזט ניכט גלעגן. גיין! דער בלאסי בויין
 איינר זענני טאדער ביכר, אדר נור איינט איינלונן בוכט
 איט העברעמישן בוכטאכן גדרוקט אדר גטריבן, ווערני גנוג
 איך זיכר לז טטעלן דאט איך קיין אונגליק טריפט? וועלכר
 זעהר זאטן! איזארהין אאך איך נון איין ברענגד זיכט אין
 איינ האלסטאלל ווערפֿן: עס לינדט ניכט; עולת חדש
 אונד עולת צבור ווירקן איט גהייאר קראפט אונד פֿרהיגדן
 דען אויסברוך; איזארהין אין אאך איך אויס אונפֿארזיכטיגקייט
 גיפט פֿרטלוקן; אייני העברעמיטי טריפטן פֿרייכטן זייני
 טערויכני ווירקונג; איזארהין אאך איך בטרונג אונד זייכטיגן
 אויסמיכן, דיא געזעלשאפטליכן פֿפֿויכטן אויס דען אויגן
 זעטן; אייני פֿרברעכן קאמאן ניכט אן דען טאג, דען איין
 טראנק איט ביכר זאלכט דאט זיא פֿרטוויגן בוייבן. זא בין איך
 פֿיר מולט אונגליק זיכר; ווען איך נון אבן דריין עולת חדש
 אונד עולת צבור איט טווערס געליד ערקויפט האכי, קמן
 איך איך אויך אלז אינדיטן פֿמיטיווען גליקזעליגקייט ער
 פֿרייאן, דאפֿיר גארמטירט איר דער אבראמאראבינר אין
 פראג (זיהי פֿראבאליאן).

(I) גרמייא איין קרויט דאס אאן אין אלטן לייטן נאך דעס עטן
 לור בכפֿערדונג דער פֿרדומונג אויפֿטרוג.

בייא דער גלעגנהייט ווירד דער רעדנר ערוזכט, דאטיעניגני
 וואס ער היר פֿאן ערלערונג דער העברעמישן שפראכי זאגט,
 זעלכט

לעצמ קעממט : אונד עס איזט אין זיינר האנד איין בלויא ,
 לאהט אום זיא צו איברועטצן אין אונפֿרשטענדליכֿר צונגי
 אונד פֿרעמדֿר שפראכי , אום צו צייגן דיא נואלט זיינר
 מאכט (1) אין גלויסנדישר צונגי — אונד אין דער גשיקטן
 מייסטֿר פֿערר . פֿאן אללן דערגלייכֿן איברועטצונגן מיינט
 דער רמב"ן , דאש דיא ווייזן ניכט ערלויבט האבן זיא צו
 פֿרפֿערטיגן , וועגן : עס איזט אייני צייט צו טהון אום
 גאטטס וויללן (2) אױסר דען בידן איברועטצונגן
 דעס

זעלבסטֿן בהערליגן ; דען ער קאן פֿרזיכֿרט זיין , דאש אונזרי
 הייליגֿי פֿארפֿאהן , דיא דיא הייליגֿי ספראכי גרעדט האבן ,
 זיין העברעאיש ניכט פֿרשטעהן ווירדן . דאס קאן מיהס מיין
 יעדֿר בוויין , דער נור דען מינדסטן בגדיל פֿאן דער הייליגֿי
 פֿעהן אנטיקן ספראכי האט .

(1) איין לעיקן , דעגן מיך טאן פֿאן דעק טטיל אונזרר ניאן
 טריפטסטעלר עטוואס גואנג האבי , ווירד דאך דאס
 אונד עס איזט אין זיינר האנד א' ז' וי' אונגעווארטט זיין . דען
 ווירקליך זא וואס לעפט זיך גאר ניכט פֿראוהטן , אמן זאלטי
 עהר גלויבן : דאס אונגעפֿהר האבי מיט דעס זעטלרקאסטן
 גטפילט , אונד דיין פֿעריארן הרויס גווירפֿאט , אלס דאס
 איהן מיין מענט מיט פֿרונגעט גיר גטריבן האבי . ווער איזט
 חזיל מיינאמהל דער אמן וועלכֿר מיין בלייאמהט איך , אדר
 (ווען דאס ווארט אג"ך וויא דאס אברעפֿיאטור לייכֿן אונזלייגן
 טיינט , אוריאל נביאים כתובים בלייכט ,) דיא הייליגֿי
 סריפט אין הענדן האט , אום זיא צו איברועטצן ? היר וואר
 יא נאך פֿאן איברועטצן אונד איברועטלר גאר ניכט דיא רעדי .
 חזיק טיינט עט , אלס רעדי דער פֿרפֿאמר פֿאן אייגן גוויסן
 איברועטלר , דער לואר אין אונפֿרשטענדליכֿר ספראכי
 טרייבט , אבר דאך חייגי אייטער פֿעדֿר פֿיהרט ; ווער קאן
 דאס ענטרעטון ?

(2) דיס בראחל מיינר ערקלעהרונג . נאך אונזרס מורש
 שפרינגליכֿן

יעם אונקלוס , אונד יונתן בן עוזיאל ז) אונד נויס
ניכט

שפרינגליכן ויסטעק וואר עם ניכט ערלויבט אינדליך
 ערהאטני פרארדנונג אונד גזעטלי טריפטליך אבנולאסן /
 זאנדרן דיז זאלטן אויס זעהר וויין גרינדן מינדליכי אינדלפרונג
 בלייבן . אום נאכהער דיא לייט מאסטענדי דיא הייסטר דער
 סינאגאגי לוזאנגן זיא דענאך גידלנשטייבן / נאנטן זיא עם
 אייני לערטערונג דעם גזעלט / אונד וואנדטן דמהער נאך
 חיהרר גוועהנליכן וויי דען פערז דרויף אן : עם אייט אייט
 צייט דא סאן אוס גאמטס ווילן דאס געמיץ צושטערן מוז (תהליק
 קי"ט קכ"ו) . אלזי אמהל אלזא זען לייט מאסטענדי אייני
 אבוייכונג פאק אורטפרינגליכן גזעטלי ערפארדן / פאלעגטן
 זיא תלמודיסטן / אונד אויך טפעטרי זעהרר / דיין פערז
 אנלוציהרן / אונד אנלוציגן דאט דערנלייכן ניימאונגן
 נור זען עם אונד גאטטס ווילן גטיהט / טעמטט האבן דירפן י
 אונקלוס אונד יונתן בן עוזיאל / דאט זינד
 נעאליך לוייז קאלדעאיטי איברזעטלונגן : שפראכן דיא
 וויר נאך זעניגער פארטענהן אום דיא אורטפראכי . אבר
 נון קלעהרט זיכט אויף / אונד אויך פאנגי אן דעם פרא
 פארט גרונדזאטן לז פארטענהן . נאך דיזס אייז עם גאר
 ניכט דרוס לז טהון / דאט וויר דיא הייליגקייט דער זעהרן /
 דיא ניזליקייט דער אארט / דיא ערלייכטונג דעם גייסט
 אויס דען הייליגן טריפטן ערקענגן / אונד אין אונזרע לעבן
 לז רעגן אונזרע וואנדלס אנווענדן זאלן : דען דאלז ווירד יא
 ערפארדט / דאט וויר בגריפני איט דען ווארטן פארבינדן /
 אונד זען אונס דיא אורטפראכי פארעאר גווארדן / אדר לז
 טווער לז ערלערנן אייט / דאט וויר דיא בגריפני דורך איברז
 זעטלונגן ערלונגן : זאנדרן דיא גאנלי הייליגקייט / דיא גאנלי
 ערבוזונג טעקט אין דען טאדען בוכטאכן דער הייליגן
 טריפט : דיא בלאסן קארקאטערי / דיא בלאסן לעטערן דער
 העברעאיטן שפראכי / זיא אעגן בלייכען וואס זיא וואלן /
 ווירקן

צײַט איבערזעצונגן אין אונפֿרשטענדליכער שפראַך צו אונד
 פֿרעמדע צונגי איינר גמוינן דאלמעטשונג (x) ווא צוואר
 צרשטערונג דעם גזעטצם איינטריט , אבר עם
 ניכט אום נאטטס וויללן גשיהט . אבשאן נון דער ר"ן
 דעם רמב"ן הירין ווירשפריכט , אונד שרייבט : דאש
 מאן

ווירקן נאך דעם פֿרעכאמרט אייננג אלס : טונגד /
 ווינטאפֿט אונד קענטניסי . ווען איך אויך קיין ווארט פֿאן
 דעם גבעטי פֿרטטעהי דאט איך הער פֿלוידרי / ווען עם נור
 העברעאייטי ווארטי זינד / זא בוירקן זיא אנדאכט , ערקענטניס
 דער געטטליכן וואהלטהאטן / אונד ערגעבונג אין דען
 געטטליכן וויללן . ווען איך אויך ניכט ווייט וואס דיא הייליגי
 טריכט / וואס דיא פראפעטן / וואס דיא גזעטן / לעהער
 גזאגט אונד גלעהרט האבן : ווען איך נור איהרי ווארטי אפֿט
 רעפעטירי / אונד איט איינס אונדי איינן לעבען טאלז הערפֿאר
 בריגי / זא איזט עם פֿרדינטליך . זא אאכט איך דיזס
 אעטיגד / פֿרנינפֿטיגד / ווייר אונד בעטר . דאהער
 ווירקט אויך דאט בוך עולת צבור / ווילן עם איט העברעאייטן
 לעטערן גדרוקט איזט / אונבטאדט זיינס אינהאלטס /
 דאט ווען איך עם איס הויז האבי איר קיין אונגליק לוסטאטן
 קאן : דאהער ברויכט עם אויך ניכט גראמאטיקאייטי
 ריכטיגקייט אונד לאגיסן פֿארטראג לו האבן : דאהער אעגן
 זא פֿילי אבגטאקטי זאכֿן דרין טטעהן אלס נור איזאור הריין
 קענן : דאהער זינד דעם פֿרעכאמר אויך אונקלזט אונד יונגלן
 בן עזיאל הייליג ; ניכט ווילן עם לוייא פֿארטרעפֿליכי איבר
 זעטלר זינד / זאגדן ווילן זיא איט העברעאייטן לעטערן
 גטריבן זינד .
 (x) דאט איזט דאט אורטיילן איינס אאנס דער וואהר
 טיינליכער ווייני ניכט איינאמהלן דייטט לען קאן / אונד
 פֿאן קיינר טפראכי אין דער וועלט אירגנד איינן וויסנ
 טאטטליכן בגרין האט .

מאן אום גאטמס וויללן אללי איברעטצונגן ערלויבן דארף :
 זא מיינט ער דאך נור אין שפראכן דיא אללי לאנדסאיינז
 מאהנר פֿרשטעהן , וויא ר' סעדי' גאון אייני פֿרפֿערטיגט
 האט , אבר ניכט דאלמעטשונגן אין אונפֿרשטענדליכֿר אונד
 שווערר שפראכֿי , ווען אויך איינצלני מעננר דיזי שפראכֿי
 נרינדליך פֿרשטעהן . דען ר' יואל פֿרכאט אונס איינם
 פראזעליטן דיא דזיליגזי שפראכֿי אין דיא זייננז צו איבר ,
 טראגן ; דען וויר זאגן ניכט : עס איזט אייני צייט אום
 גאטמס וויללן צו טהון , אויסר בייא איינר זאכֿי ווא גלס
 צום נוטן איבראיינשטיממט . אום זאפיל מעהר דיא יעניגן דיא
 פראפעטן איברעטצן אין שריפֿט וויא דיא פֿעלקר האבן דיא אום
 זיא הרום זינד , גשריבן ארמעניש אונד אויסגלעגט ארמעניש (1)
 דען דיזי קעננן זיך אויף ניכטס ברופֿן (2) . איך רופֿי לויט
 איבר דיזי לייטי פֿאלגנדי פֿערזי אויס (יהוקאל יג ט') :
 „ אין דער פֿרוזאמלונג מיינס פֿאלקס זאללן זיא ניכט
 זיין , אונד אין דער שריפֿט דעס הונס ישראל'ס זאללן
 זיא ניכט איינגשריבן ווערדן , נאך זאללן זיא אויף
 ישראל'ס ערדרייך קאממן .“
 דען דיא שריפֿט ישראל'ס איזט אין איהרן אויגן אייני שריפֿט
 פֿאללר שלאקקן , אונד אייני פֿרעשליכֿי שריפֿט (3) . אויף
 דערגלייכֿן

-
- (1) דאט זאלן פֿרכויאט הייסן : אין דייטער טפראכֿי אונד
 איט דייטשן (געטערן) .
 (2) אונד דאך האבן אונזרי ענגלישי פארטוגזישי טפאנישי
 אונד מיטאליענישי איטברידר דיא הייליגזי טריכט זא וואל
 אום מיהרי גבעטביכֿר אין מיהרן לאנדספראכן אין דען
 גוועהנליכֿן (געטערן גרוקט) .
 (3) ווייל זיא געאויך אויף דיא וויכטיגקייט אונד טענהייט
 דערזעלכן

דערנלייבן יודן זאגט דור אים הייליגן גייסטי :
 „ דאזיא פֿרטיילנט ווערדן אויס דעם בוכי דעט
 „ לעבנס , גיאמיט גרעסטן פֿרצייכנט ווערדן „
 דען גרעסטן ווערדן פֿרצייכנט אונד איינגוילט נאך איהרר
 שריפט אונד שפראכי מיט שריפט אשורית (אסיריש) אים
 בוכי דעם לעבנס (1) , אבר ניכט אלזא דיא גאטמלאזן דיא
 איהרר לוסט אן שריפט אונד שפראכי פֿרעמדר פֿעלקר
 פֿינדן .

וויא אננעהם זינד ניכט דיא שטראפֿרעדן אונזרם פֿאטרם ,
 אונזרם גראסן לעהררס דעם ראבי יחזקאל , ערשטן ריכטרס
 אונד הויפט דער שולר אונזר שטארט ! ער שלאס נעמליך
 פֿאגנדר ווייז . ווען בייא איינר איברזעטצונג אינס גריכיש ,
 אין וועלכר שפראכי אונזר ווייזן דאך ערלויבט דהאבן צו
 שרייבן , (דיא אורזאכי שטעהט אים תלמוד (מוגלה ט' ב')
 איבר דען פֿערז יפת אלהים ליפתי , גאטט ברייטי
 יפת אויס , דיא שענהייט פֿאן יפת רוחי אין דען
 וואהנונגן שם'ס . דאס וויל זאגן : דיא שענסטי שפראכי
 דער קינד יפת זאלל אויך אין דען וואהנונגן שם'ס רוחן ,
 אונד אונט אללן פֿעלקרן יפתי גיבט עס קייני שענר
 שפראכי

דערזעבן אויפֿערקומט , אונד דיא קענטניס דאפֿאן
 אלגהיינר זאכן וואלן ; ווייל אלזי דיזי זייניכטמפֿאזרי זייטי
 קאלאן , דאס דאס טטודיוס דיור ספראכי פֿרנאכלעטיגט ווירד
 אונד אונזרי טריפטטעאלר ניכט זיינאמהל גראמאזטישי קענט
 ניסי האבן ; דאהער זינד דיא איברזעטלר גאטטלאזי ספראכי
 פֿראכטר , אונד דעס טרעקליכטן פֿלוכט וועהרט !
 (וואס דאס הייסן זאלל , אים בוכי דעם לעבנס מיט שריפט
 אשורית פֿרצייכנט אונד איינגוילט זיין , ווערן וויר וואל
 גיאייריג לו וויסן .

שפראצוי וויא דיא גריישי) דעננאך וועהרנד דיום אונטר,
 נערהמן, צור צייט דעם קעניגס פטאלמעאוס דרייא טאג
 פֿינסטרנים אין דער וועלט גוועזן וואר, זא דאש מאן דריבר
 איינן פֿאסטטאג (ח' טבת) אנשטעלט האט; אום זא פֿיל
 זעהר דאש אנדרי שפראצן אונזרי איינן פֿרֿינסטרן. אבר
 דיא אלטן, אין איהרם ליכטי וואדרי ליכט גזעהן, אונד
 זיא מערקטן דען מאנגל דעם ליכטס. אונד אלס דיא אלטן
 (דייא זיבנציג דאלמעטשר) אין דען טאגן דעם קעניגס
 פטאלמעאוס איברזעצטן, מערקטן ויא (אדר זאהן זיא)
 דאש דיוו דרייא טאג, דרייא טאג דער פֿינסטרנים זינד
 אבר וויר זינד נידרגביינט אונד הארן אים דונקלן, אין
 איינס לאנדי שטאקדיק פֿינסטרנים, דונקלהייט וואלקן אונד
 דיסטרוס גוויטטר, אונד וויר מערקן עס ניכט, וויא דיא
 שויער אין דען עפֿנונגן דעם היממלס פֿרֿינסטרט זינד.
 זא פֿוהר ער פֿארט מויט פֿרינעטיגד מארא, פרעדיגט, (אום
 מאנאטי טבת ווילס גאטט דערי אוך מערהררס דיריבר.)
 דיא ווארטי אויס דעם מונדי איינס ווייזן זינד זאנכט. (1)
דיום וואר דאס שרעקן אונד דיא גראסי פֿינסטר,
 ניס, דיא אויף אברהם פֿיל בייס אונטרגאנג
 דער זאגני, אלס ער זארהי אונד מערקטי דאש דער
 גרעסטי טהייל דעם זעקסטן יאהר טוויזנדס (2) פֿארביי
 וואר, אונד דיא דעמורנג דער זאגני דיור וועלט דערראן
 בראך

- (1) טאדי דאש דיוו זיבנציג טטראפֿרעדי דעם זאנכטן ווייזן זא
 איבראויס מונפֿרטטענדליך מייט, דאש וויר זעדר מיס
 טעקסט נאך חין דער מיברזעטלונג וויטן וואס ער מייגנטליך
 זאגן וויל.
 (2) פֿאן ערטשעלונג דער וועלט.

בראך , ראש מאן נעמליך אויף דעם פונקט שטעהט אלרלי
 הייליג שריפטן צו ענטהייליגן ; ראש מאן דיא ווארטי דער
 תורה אונד דער נביאים , ווארטי דיא אויף דער ערהאבנסטן
 שטייף דער וועלט שטעהן , ווארטי דיא גאטטס מונד אויס ;
 גשפראכן האט , אין מענשן שפראכי איברועצט : דיא
 וואורדן זייני אויגן מיט טיפּר פֿינסטרנים ברעקט (I) דיא
 העברעער וואנדלן אים פֿינסטרן , פֿרונקלט זינד איהרי
 אויגן ראש זיא דאס ליכט דער רעכטשאַפֿנהייט ניכט זעהן ,
 אינדעם זיא גלויבן גראסס ליכט צו ערבליקן . איבר זיא
 רופט דער פראפעט אויס :

„ וועהי דענן דיא בעזס גוטס אונד גוטס בעזי געננן ;
 „ דיא פֿינסטרנים אין ליכט אונד ליכט אין פֿינסטרנים
 „ פֿרוואנדלן ; וועהי דענן דיא זיך וויזי דינקן “ !
 דיא הויפטאבזיכט דעם איברועצערס איזט אום זייגן נאמק
 אונט

(I) וואט זאגן דיא לער לו דיזר ערקלעהרונג אדר לו דיזס
 קאמענטאר איינט פֿערזעט אויס דער הייליגן טריפט ?
 איך ווייס ניכט מיט וועלכס נאמן איך עט באַעגן זאלן . אמן
 ברענקי נור דען טריפט אונד פֿרונקלט ווידריגן גראנקן גאך
 זאלן פֿאלגן דיא דארויס גלאגן ווערדן קעגן .
 „ אונורס ערן פֿאטר אברהם איברפֿיל אונטט אונד טיפי
 פֿינסטרנים , אלט ער פֿאראויס זאהי , דאט אין דער
 לוויטן העלפֿטי דעם זעקסטן יאהרטונדט נאך ערטאפֿונג
 דער וועלט , איברזעטלר אויפֿטעהן , דיא דיא הייליג
 טריפט אין אנדרי טפראכֿן איברטראגן ווערדן “ :
 ווער אאָ , ווער קאן אייני זאללי אויסגֿוהרט איינט פֿאז
 טאמטיגן גהירנט ווידרעגן ? איך בין איברלייגט , לו דען
 לייטן דער עהרווידריגן מנהדרין , ווירדי מיין זאלכר קאמענט
 טאטאר פֿאר דאס גראמי האָהי גריכט גלאַרדרט ווארדן זיין ,
 אוק

אונטר דען פֿעלקרן דאדורך בריהמט צו מאַפֿן , דאש ער
 ניכט גלויבט (1) אן דיא איברליפֿרונגן אונד אויסלעגונגן
 אונזר זעליגן וויזן , אויסר ווא אירדי זעטצי מיט דער
 מיינונג אנדרר ערדן , זעהני איבראיינשטימומן , אונד אללגמיינ
 פֿאן יעדס פֿאלקי אונד יעדד נאציאן אננאממן ווערדן . אונד
 ווער זיא נור קענט , אדר עטוואס פֿאן דען ניאן איברזע
 צונגן גזעהן האט , ווירד איינזעהן אונד פֿרשטעהן דאש מייני
 ווארטי וואהר זינד , אונד דאש דיא וואהרהייט בייא מיר
 אונד מיט מיר איזט . געהט נור ריין אונד שוואט , אונד
 בטראכטט דען צוואנג דען זיא ויך אנטהון , מיט שפיצפֿינדיגן
 אונד ווייט הערגהאלטן ערקלערונגן , דיא פֿאן דעס מוטטל
 פונקט דער וואהרהייט , דיא פֿיר ויך זעלבסט בירגט , ענט
 פֿערנט זינד ; 2) אן שטעללן ווא דער גראדי זין דער שריפֿט
 אים

אוס איבר דיני וואהרי ענטהיילונגן דער שריפֿט רעד אונד אנט
 זוארט לז געבן . לז אונזרר לייט קאן אפֿן ניכטס וועניגער טהון ,
 אלס זאלכי גועלנדידיגי ערקלעהרונגן עפֿנטליך דורך
 איברזעטונגן בקאנט אפֿן .

(1) דער רעדנר טפֿריכט היר אבראמהלס באלד פֿאן איינס
 איברזעטלר , באלד פֿאן אעהררן איברזעטלרן , יי דער
 איברזעטלר , הייסט עס , ווילן זיינן נאמן דאדורך בריהאט
 אפֿן , דאש ער לייגט ער גלויבי ניכט אן דיא איברליפֿרונגן אונזרר
 וויזן " וועלן . איברזעטלר איינט ער ? איינן גוויסן , אדר
 אלזי איברזעטלר איברהויפט ? ווארום ערקלעהרט ער זיך
 ניכט דייטליך אונד פֿיהרט איבר דיני אקלאגי בווייזי , וויא
 עס איינס רעכטשאפֿן אאני לזטעהט ? אדר ווארטט ער ,
 ביט ער דאלז פֿעראליך אוויפֿגפֿארדרט ווירד ?

(2) דיא איברזעטונגן טויגטן ניכטס , דאס קעני מיין יעדד
 בארטליין , דער נור עטוואס פֿאן דען ניאן איברזעטונגן

גיזעהן

אים אינרן , אים אינרן דעם אינרן זייני האנד אויסשטרעקט ,
 אונד דאס הייל ישראל'ס הערן לעסט , זא וויא דיא הילפי
 זיינס קעניגס אונד זיינס גאטטס ערהעבט *
 וויסט ו איהר , דיא איהר רעכטשאפנדיגייט שעצט אונד
 דיא וואהרהייט ליכט , איך צירני ניכט איבר דיאעניגי ,
 דיא נאכרעם זיא אויס דער שולי ווא גאטטס ווארט גלעהרט
 ווירד הרויסנגאנג זינד , זיך אויך דער פֿרעמדן שפראך
 אונד שריפט בפלייסיגן , אונד פֿילי רעכנונגן נאכזוכן (1)
 דען דני טהון וואהל דאראן , אונד דיוס איזט אייני גראסי
 פֿרבעסונג , אייני לאנדפֿרבעסונג . עס ניבט קינד פֿאן
 גוטס דופי (2) דיא איהר ענדי ברענקן , איהר ענדזועק
 אונד פֿארטקאמוגן . פֿיללייכט זינד אייניג אונט איהנן , דיא
 ווען

געהן האט * האט זיא דען דער פֿרעמער גלעבן ? אונד
 פֿאן וועלכן זייגטליך טפֿריכט ער ? האט ער היילענגליי
 קענטיסי אונד דריבר לז אורטיילן ? ער / דער טווערליך דיא
 אורטפֿראכי פֿרטטעהט / אונד וואהרטייליך ניכט זיינאמהל
 דייטט לעבן קאן ?

(1) דאס זאלן וואל הייטן : אונד רעכען לערן וואלן *
 (2) איך טעקטטי טטעהט / אונד דני מענר פֿאן דוף / דאס
 ווירדי היר אבר גאלן זינלאט זיין / דען ער זאגט הינטר
 הער / ווען זיא ערוואקסן / איך האבי איהס אלזא היר דאס
 ריכטיגי ווארט אונטרגלעגט * און אמי זיך אבר ניכט איררי
 אאכן לז גלויבן , דאס דער פֿרעמער היר דיא ערלערנונג דער
 טפֿראכי נאכגעבן וויל * לואר זאגט ער / אויך דען פֿאלן
 דאס דיא קינד ערוואקסן / אונד דאס טטודירן דעס גזעלט
 ניכט פֿארטועטלן קענן / אעגן זיא איארהין פֿרעאדי
 טפֿראכן ערלערן אונד מיהרן האנדל טרייבן לז קענן * אלזא
 אונד איהרן האנדל טרייבן צו קענן / זאלן זיא טפֿראכן לערן *
 ניכט

ווען זיא ערוואקסן דאס שטורירן אויס גזעצי ניכט פארטועצן
 קעננן , אונד קויפלייטי פערן אונד ווייט ווערדן מיסן . ווען
 זיא אלווא לאנדסשפראכי אונד שריפט ניכט פרשטעהן ווירדן ,
 ווייז וואללן זיא מיט איינאנד דאנדר האנדלן ? דיא ערדי מיט
 איהרן איינוואהנרן איזט דאך נון איינמאהל גטרענט , זא
 דאש נימאנד דיא מונדארט איינר פרעמדן שפראכי פרא
 שטעהט ; אבר דען פרקעהרטן מונד האסי איך , דען מונד
 דעריעניגן , דיא ווארטי דעס לעבנדיגן גאטטס אין פרא
 דערבטר שפראכי אונד פרקעהרטן צונגי פרוואנדלן . דיא
 אלטי זאכן איכרועצן , וואכייא ווערד נוטצן פירס גאנצי נאך
 פאללקאממנהייט פיר דען איינצלן גוואננן ווירד , זאנדרן
 אומגעקעהרט . דען עס איזט איין גשלעכט פרקעהרטן ארט .

דארום , איהר קינד יעקב ! דיא איהר קינד דער וואהר
 הייט אונד פריינדי דער וואהרהייט זייד , פרבאנט
 דיא שפראכי דער ליגי , הערט אויף צו פרעפלן ! דען ער
 (נאטט) האט אונס ערוועהלט אויס אללן פעלקרן , ערהאבן
 איבר אללי צונגן , אונד אונס גרזייליגט מיט דער רזייליגן
 שפראכי

ניכט אוק זיך פאן גאטט ווארט לז באעהרן , לז איברלייגן
 אונד לז ערבויאן . ווען דיא פארהאנדן איברזעטלונגן ניכט
 טויגן , זא איסן וויר יא אוק זאפיל אעהר דיטט לערן ,
 אוק ענדליך גוטי לז ערלנגן . אבר עס איזט קלאר , דאט דיט
 נור לוס טייני נאכגעבן ווירד , אוק עס ניכט גראדילז איט
 דער לאנדס , אבריקייט לז פרדערבן . וואט הייטט דאט
 איברגינט , דיא שפראכי דער איברזעטלונג זיא פרדערבט ,
 דיא ווארטי דעס לעבנדיגן גאטט פרדעהט ? פאן וועלכן
 ווארטן , פאן וועלכר שפראכי איזט דען דיא רעדי ? ווארוק
 פיהרט דען דער פראמט ניכט שטעלן אן ווא דיא ווארטי
 גאטט פרדעהט זינד ?

שפראכט, אונד יעדע צונגי דיא פאר גריכט קעמט ווירד פֿר
 ראמונט, אונד דער וויללי גאטטס ווירד אין אינזון הענדן
 גלינגן. פֿאלגנדס זינד דיא ווארטי דעס זער: (קאמענטאר
 איבר דיא פֿערוי) אונד גאטט שפראך, זיהי עס איזט
 איין פֿאלק, אונד איינרלייג שפראכט איזט
 אונטר איהנן א' ז' וו', ווייל זיא נעמליך אין אייניגקייט
 זינד, קענגן זיא גמיינשאפטליך ארבייטן, אונד איהרי אר
 בייט מוס איהנן גלינגן. מעגן אללי איהרי שטופן לייטר
 זיבן צרשטרייט ווערן, דאדורך ווערן עס אויך אללי
 אירדישי זיין. וואס פֿאלגט דארוף? גאטט צרשטרייט
 זיא פֿאן דאנגן. ווען דוא פֿראנט: ווארום גאטט איהרי
 שפראכט צרשטרייט אונד פֿרווירט? דאס גשאהי נור ווייל
 זיא אללי דיא הייליגי שפראכט רערטן, אונד דזיי שפראכט
 איהנן אייני אונטרשטיצונג וואר. ווייל דורך דיא האנדלונג
 אונד דאס לאב איהרס מונדס, וואדורך דזיי ווארטי געהן,
 זיא זיך אן דאס הערץ בפֿעסטונג אונד זיא אונטרשטיצן, דאש
 זיא דען ארט עררייכֿן דען זיא ערשטינגן וואללן. ביז איהרי
 שפראכט פֿרווירט וואדורן, דאש זיא איהר פֿרלאנגן ניכט
 פֿאללפֿיהרן קאנטן דורך דיא הייליגי שפראכט, דא אבר
 איהרי שפראכט פֿרענדט וואדורן, קאנטי איהנן איהר פֿאר
 האבן ניכט גליקן, ווייל דאס הימלישי העער ניכטס ווייס
 אונד ניכטס פֿרשטעהט אויסר דער הייליגן שפראכט. אלס
 איהרי שפראכט פֿרווירט וואדרי, וואדרי אויך איהרי
 קראפט גשוועכט אונד איהרי שטערקי גבראכֿן. אויף אונד
 זיהי ז דאס ווארט וועלכס דיא אונטרן (שטערבליכֿן) אין
 הייליגן שפראכט אויסשפרעכֿן, ווייס דאס גאנצי העער
 דעס היממלס, אונד ווירד דאדורך גשטערקט; אונדרי
 שפראכט אבר קענגן יעני ניכט, אונד געבן זיך ניכט דורך

זיא

זיג צו פֿרשטעהן . אונד עבן דרום אלס אירידי שפראַכי
 פֿרווירטט וואורדי , אלסכאלד הערטן זיג אויף דיא שטארט
 צו בוואן , דען אירידי מאַכט וואורדי גבראַכֿן , אונד זיג
 קאנטן מיט איהרס וויללן ניכטס מערהר אויסריכטן , דער
 גאמי דעס הייליגן גלאבט זיגא ער , זיגא גבענדייאט פֿאן
 עוויגקייט צו עוויגקייט .

זא זאגט אויך דער תלמוד (שבת אונד סוטה) דאש דיא
 ערין ענגל זיך ניכט מיט דער ארמענישן שפראַכי
 אבגעבן , אונד דיא דעכטסלעהרר זעצן הינצו : פֿיל וועניג
 מיסן זיג זיך מיט אנדרן שפראַכֿן אבגעבן . דאש אבר רי
 יהורה נור דיא ארמענישי שפראַכי אנניממט , הייסט זאפֿיל
 אלס , ניכט איינמאל ארמעניש , וועלכס זיך דאך
 דער הייליגן שפראַכי געהרט , (וויגא אונזרי וויין זאגן ,
 ווארום פֿרטריב גאטט דיא ישראל נאך בבל , ווייל אירידי
 שפראַכי זיך דער הייליגן געהרטי) גשווייני אנדרר שפראַכֿן .
 דיוס שטיממט מיט דעס אינהאלט דעס אנפֿיהרטן זיהר
 איבראין , דער רא"ש (אין ברכות) אבר מיינט , דיג
 ערצענגל פֿרשטינדן צוואר אללי שפראַכֿן , אבר דיא אר
 מענישי שפראַכי זיגא איהנן פֿרהאסט , אונד זיגא נעבן זיך גאר
 ניכט מיט איהר אב . זיהי אויך שלהן ערוך אי זי ווי .
 אויף דיוס פֿרוואיסטי גשלעכט זאגטי ענדליך אויך דער
 קעניג דוד אים הייליגן גייסטי :

דעס זאנניממט אויף השמינית

נעמליך אויף דיג אכטי פֿרטריבונג (דער יודן) אלס :
 בבל , כשרים , מדי , פרס , יון , מוקדן , ישמעאל , ארום ,
 דאש זיגא ווערדן אין דיור שווערן גפֿאנגשאפֿט זאגן :
 אונזרי צונגי איזט פֿרייא דער מונד איזט אונד ,
 ווער דארף אונס מייסטן ?

ענדי דער רעדי :

ש לום אנמערקונג.

דער תלמוד אין ברכות (פרק היה קורא) אונד סוטה
 (פרק אילוי נאמרים) ערלויבט ניכט אלליין איבר =
 זעטונגן אלזר טריפטן / זאגאר דעם שמע ישראל / וועלכס דיא
 פונדמאענטאל = לעהרי פאן רער איינהייט גאטעס ענטהעלט ;
 זאנדרן לעהרט אויך זיא אין פֿרעאדן ספראכן לז טטורין אונד
 לז געגנטענדן דער אנדעלט לז אהלן . ווייל אמן / וויא
 נאטירליך / פאן דיין קוועלן דער רעליגיאן קיין גוטן
 טעפען קאן / ווען אמן זיא ניכט פֿרסטעהט . דער ראב"ס
 פֿאהרט אויסדריקליך / אין דען איברזעטונגן אללי זעגליכי
 זארגפאלט מלזווערן / אונד זיא נאך דען גנויאסטן רעגלן
 אונד אייגנהייטן דער ספראכי אין דיא אמן זיא איברזעלט לז
 פֿרעפֿטיגן . אונד לזואר זיא דער געאלליכן קריטיטן גנוי =
 איגקייט אלס דיא הייליג ספראכי זעלבסט . וואס זאלו אמן
 זאלו לז דען מאגפֿיהרטן טעעלן דעם זער אונד תלמוד זאגן ? —
 פֿאלגרט / וועלכס דיא איינליג אטווארט זיאט / דיא אמן
 בייא דינס אנטיינערן ווידרפֿרוך געבן קאן אונד געבן אוו .
 זיין יעד זיהט אפֿעכבאהר / דאס אויף אלן דיין טעעלן זיין
 גהייאניטפֿאלס דונקל ליגט / דאס פֿיר אונס אונד רֿערינגליך
 זיאט . נאך דעס גהייין ווארטפֿרטאנד קאן אמן דיני טעעלן
 ניכט אננעהאן / אהני דען עהרווירדיגן טריפטטעעלן דיא
 זיא פֿרפֿאסט אונרעכט לז טהון ; אונד וויר זיין אונס אלז
 גענליך ענטהאלטן זינס פֿראקטיטן לעבן גברויך דאמאן לז
 אהלן . דיא גראסן זענער דיא זיא נידרגטריבן האבן / קאנטן
 זיא גוויס ערקלעהרן / אונד האבן זיא אויך וואהרטיינליך
 זיהרן טירן דען זיא זיא פֿארטרוגן ערקלעהרט . אונס
 זינד אונד בלייבן עס גהייאניטי / דיא וויר ווערן זעלטליך מאג
 געהאן / נאך ווילקיהרליך זיין זין אונטלעגן דירען .
 וויר זינד פֿאן אונזרן וויין אנגוויין / אללי אידעען לז ענטפֿערן
 זיא לז פֿילגעטרייא פֿיהרן . וויר זאלן — הייסט עס אין
 זעהרן טעעלן — גאט / אונד גאט אלליין אונד זונג
 גטרענגט פֿאן זיין אייגנטאפטן אנרוען . ווען וויר איינלזי
 אייגנטאפטן גאטעס / לזס בייזשפֿיל / זיני אלזאמלט זער

איני

זייני מ'זאבמראהערליגקייט אגרושן / זא קאן לייכט דיא זייני
 ביאדונגסקראפט דיני מ'זאמאכט אדר דיני מ'זאבמראהערליג
 קייט מיין פערזאן פרוואנדן / אונד דמדרוך ווא ניכט
 אונאיטטאכאר / דאך איט דער לייט / אונד מיין פרינדונג
 איט אנדערן בגרישן / זייני פיליהייט / זייני אעהרהייט מיין דער
 גאטטהייט פראגאסטן / אלס וועלכט אונזר הייליגן רעליגיאן
 טורטטראקט נו ווירר איט *

ניכט א נדר זינד וויר פרווארנט / קייני איטטאט פערזאן לויטן
 גאטט אונד אונט אנלונעהאן / זאנדערן אונזרי גבעטי / אונזר אנהיין
 אונאיטטאכאר אן דאס עוויגי וועגן זעבסט נו ריכטן * דינס איט
 נאך דעס רכובים / זייניט פאן דען דריילעהן פונדאמענטאל
 פרינליפיען אונזר רעליגיאן / אונד לואר אויס עבן דעס נעאליכן
 גרונדי / ווייל דיא זידע פאן ענגל דיא לויטן אונט אונד דעס עוויגן
 וועגן טעהן / אונד אונזרי גבעטי פאר זיין טראהן ברינגן / דיא
 זידע פאן אונטרגאטטהייטן עררעגן / אונד זיא דעס גאיהטי
 אננעהאויך אאלן קאן / אלס וועלכט אבראמה'ס דען גרונד
 זעטן אונזר רעליגיאן אפבאר ווירטפריכט *

אלי וואהרי גאטטפירכטיגי זעהרר דער רעליגיאן / ווערדן אלזא
 דימעניגי זעהרזעטלי אדר מאמרים אויס דעס גלאוד /
 דיא אלזגאריט גטריבן זינד / אונד זיינר גהייאניטרייכן
 ערקלעהרונג בדירשן / ניכט מיין זיהרן פארטראג איטן / אדר
 לוס גרונדי זיהרר אמראליטן רעדן לעגן ; אונד לואר אויס
 אעהר אלס זיינר פורכט / אויס אעהר אלס זיינר אורזאכטי /
 ווייל ענטווערר דער גלייכן אמאריס פאן דעס לזהערר / ניכט
 פרטטאנדן אדר האלב פרטטאנדן / דיא פונדאמענטי דער
 רעליגיאן אונטרגראבן / אונד זיא מיין טווערארייטן אונד אבר
 גלויבן טטירלן קעגן ; אדר ווייל דיני זעהרן ווערטליך פרי
 טטאנדן / טפאטט / לייכטזין אונד זיררעליגיאן אויסברייטן /
 אונד נאך טערליכרי פאלגן האבן איטן *

* היסוד החמשי בהקדמתו לפי חלק - שהוא יתברך הוא הראוי
 לעבדו ולגדלו ולהודיע גדולתו ולעשות מצותיו ושלא יעשו
 כוח לפי שהוא תחתיו כמצאות מן המלאכים והכוכבים וכו' , וכן אין
 ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעי לקרבה אליו אלא אליו בלבד יבונה
 המחשבות , ויניחו כל מה שזולתו . וזה היסוד החמשי הוא שהוהיר
 על עבודת אלילים ורוב התורה מוהרת עליו

פֿאַן זאַלן פֿאַרן / ווייס רבי אלעזר פֿלעקלש ניכט מוזין
 ניכטט ; זאנדרן ער ניאאט ווירקליך אונד אין מוזעס ערנשט דיא
 ווארטי דעם תלמוד אין גאיינגן זין / אהני לו ברענקן דאט זיא איט
 דען גהנדעשטן דער רעליגיאן גאר ניכט לו פֿראיינגן זינד / אונד
 דאט ער דארוך דעס תלמוד זיין אונערזעטליכן טארן טהוט .
 אום מוזק דיין געהט הערפֿאר / דאט ניכטס דעס אענטליכן
 פֿרטמאנדי אונד דעס יודנטהוק טערויכר זיט / אלס אונד
 דייטליכי אונד פֿרווארני בגריפי / אונד דאט אלסט וואס דען
 פֿרטמאנדי אויפקלעהרט / אונד דאט הערן ערוועראט / דער
 רעליגיאן אונד דער אהאל זיהרי זייגטליכי פֿעטטיגקייט
 אונד טעילי גיבט . נון אבר קלעהרט ניכטס זא דען פֿרטמאנדי
 אויף / ערוועראט ניכטס זא דאט הערן / אלס זייני ריכטיג
 בטשיאאטי אונד אין דייטליכן בגריפֿען בטטעהנדי שפראכי ;
 למט אונט אלס פֿארטפֿאהרן / אונד זינגט זא וואהל אין
 דער העברעאישן אלס אין דער דייטשן שפראכי / נאך גראא
 אהטיקאלישן אונד לאגישן רעגלן אונטרריכטן לו למסן ; דען
 אלסדען קענן וויר דעם בעסטן ערפֿאלגס פֿיר קאפֿלן אונד
 הערן אונד קינד פֿרויכרט זיין . למט אונט פֿערנר
 איברלינגט זיין / דאט דעריעניגי דער אונט דיני אויפקלעהרונג
 דער בגריפֿעני אויף אירגנד זייני ווייני / אונט אירגנד זיינס
 פֿאהוואנדי פֿרביהטן ווילן / אונד פֿיינד זיט / דען ער וויל
 אונט דאט טעלפֿאהרסטי גשענק דער גאטטהייט / דיא פֿר
 נעכט הויבן / אינדעסן ער זעהרט זיא ניכט לו כרויכן .
 זעלבסט דאט געגאנערטיג דיא אונדפֿרויאטן / פֿאלטן / אונד
 פֿאנטאסטישן גהנדעטלי דעס רבי אלעזר פֿלעקלש
 בלייכט זינד / אונד זיין אונדריכטיג פֿרווירטר פֿארטראג אס
 טאגי זיגט / איט דיא פֿאלגי זיינד איבערזעצונג . וויר ווירדן
 דיס אלסט ניכט זא פֿיהן / וויר ווירדן וועניגסטנס ניכט זא
 דייטליך דאפֿאן איברלינגט ווארדן זיין / זען זיא ניכט אין זיינד
 דייטשן איברזעטלונג איברטראגן ווארדן ווערן . דא דורך
 אפֿבארט זיך יעדו אונטענאזעטיגקייט / יעדער פֿעהלר געגן
 גאיינן אענטן פֿרטמאנדי אונד שפראכי / אונד שפרינגט אין
 דיא מויגן ; אונד דאהער גלויבי אויך / איט דינד ארט פֿאן
 ארבייט פֿארטפֿאהרן לו אישן / וויל זיך זיא פֿיר אויפֿארדנטיך
 ניטליך אונד איברלינגד האלטי .

179
 1790

